

EDUCATIEVE BENCHMARK

2021-2022

21
—
22

Stichting Musea en
Herinneringscentra

40
—
45

Inventarisatie van het educatief materiaal van
Nederlandse oorlogsmusea Herinneringscentra,
aangesloten bij SMH 40-45.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord

Kaders, onderzoeksmethode, leeswijzer

Onderzoeksresultaten

- Doelgroep en ontwikkeling
- Multiperspectiviteit en burgerschap
- Organisatie

Conclusie

Bijlagen

Maart 2022
Romée Mulder
SMH 40-45

VOORWOORD

Stichting Musea en Herinneringscentra 40-45 (SMH) heeft in de periode van november 2021 tot februari 2022 een inventarisatie gehouden onder haar kerninstellingen met betrekking tot het educatieve aanbod. Dit is de tweede educatie-inventarisatie van SMH. Een eerdere werd gedaan binnen het van 2018 tot 2019 lopende programma 'Kwaliteitsimpuls Educatie' (KWIE). In dit programma werkten de veertien kerninstellingen (inmiddels vijftien) samen om het educatieve aanbod uit te breiden, te verbeteren en te verdiepen. Begin 2018 was SMH ook onderdeel van een inventarisatie binnen het educatieve veld waarin de gehele WO2-sector werd ondervraagd.

SMH vindt het belangrijk dat er een overzicht is van het educatieve aanbod. Om de sector te informeren, om te bestuderen wat de trends zijn, hoe de SMH-instellingen zich ontwikkelen en hoe dit alles zich verhoudt tot de samenleving, die duidelijk is veranderd.

Vanwege de ontwikkelingen rond COVID-19 vanaf maart 2020 zijn er logischerwijs vele veranderingen aangebracht binnen de instellingen en dus ook in hun educatieve aanbod. In de jaren voor 2020 was al een behoorlijke slag gemaakt qua digitalisering, maar door de sluiting van de musea en herinneringscentra vanwege COVID-19, kwam deze ontwikkeling in een stroomversnelling. De instellingen werden gedwongen zich razendsnel aan te passen aan de snel veranderende situatie. Zo waren instellingen maandenlang gesloten zonder duidelijkheid over de duur van de sluiting en over de voorwaarden voor de musea als deze wel weer publiek mochten ontvangen.

Dit alles heeft invloed gehad op de organisatie van de instellingen en ook op het educatieve aanbod. Educatieve thema's die op de voorgrond zijn komen te staan zijn meerstemmigheid, diversiteit en inclusie en burgerschapsonderwijs. Een deel van het aanbod is ontwikkeld of omgevormd naar digitale programma's. Ook werden virtuele museumbezoeken onderdeel van het aanbod, een effectieve manier om toch toegankelijk te blijven in een onzekere tijd. Deze en andere ontwikkelingen zijn terug te zien in deze benchmark, waarin we inzicht geven in het huidige aanbod (zowel fysiek als digitaal) van educatieve producten.

In dit verslag vindt u een overzicht van de resultaten van het onderzoek dat bestond uit een uitgebreide vragenlijst die aan de 15 SMH kerninstellingen werd voorgelegd. Van de 15 instellingen namen er 14 deel aan het onderzoek. De antwoorden geven inzicht in het beschikbare aanbod, in de ontwikkelingen die zijn doorgevoerd ten opzichte van 2018, de werkwijze bij het ontwikkelen van het materiaal, de grootte van de educatie afdelingen binnen de organisaties en de wensen en behoeften van de verschillende musea voor de toekomst.

Kaders

Deze inventarisatie is opgebouwd uit verschillende onderdelen, waarbij er is gekeken naar het gehele educatieve aanbod per instelling. Hierbij zijn de publieksactiviteiten voor kinderen en families buiten schoolverband niet meegerekend. Dit was bij de benchmark in 2018 nog wel het geval. Wij willen ons nu echter richten op educatie m.b.t. leerlingen en studenten en op de totstandkoming van het educatieve materiaal binnen onderwijsverband.

Onderzoeksmethode

Deze benchmark betreft een kwalitatief en deels kwantitatief onderzoek. De benchmark bestond uit een online vragenlijst met zowel meerkeuze als open vragen, en is opgedeeld in drie thema's. De vragenlijst is ingevuld door educatoren van 14 van de 15 kerninstellingen van SMH. Daarnaast is een uitgebreide inventarisatie gemaakt van het beschikbare educatieve materiaal van de SMH instellingen. De informatie hiervoor is verkregen via de websites van de instellingen, aangevuld met informatie van de educatoren zelf.

Leeswijzer

De vragenlijst bestond uit 21 vragen, waarvan een aantal vragen bestond uit meerdere subvragen en keuzemogelijkheden. De vragen zijn onderverdeeld in drie thema's:

(1) doelgroepen en ontwikkeling, (2) multiperspectiviteit en burgerschap en (3) organisatie. De antwoorden op de open vragen zijn op te vragen bij SMH (info@smh40-45.nl).

ONDERZOEKSRESULTATEN

DOELGROEPEN EN ONTWIKKELING

THEMA 1

In dit eerste thema staan de doelgroepen binnen het onderwijs centraal. In tegenstelling tot de eerdere benchmark onderzoeken van SMH is er aandacht voor de vorming van de programma's, de samenwerkingen met externe organisaties en het bereik en de impact van de programma's.

Uit recent onderzoek van dr. Marc van Berkel, docent aan de Lerarenopleiding Geschiedenis aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, blijkt het volgende:

Het schoolvak geschiedenis is in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs een keuzevak; dat betekent dat zo'n 65% van alle Nederlandse leerlingen geen geschiedenisonderwijs meer heeft na het 15e levensjaar. Geschiedenis is in geen enkele sector van het vmbo een verplicht vak; het is een keuzevak in de sector Zorg en Welzijn. Er zijn drie vmbo-examens: een examen voor het vmbo-bb (basisberoepsgerichte leerweg), een voor het vmbo-kb (kaderberoepsgerichte leerweg) en een voor het vmbo-gt (gemengd/theoretische leerweg). Bij alle drie de examens komt het onderdeel 'Historisch overzicht vanaf 1900' voor, waarvan één onderdeel betrekking heeft op de Tweede Wereldoorlog. In vmbo-bb en -kb deed in 2020 ongeveer 1% van het aantal leerlingen examen in het vak geschiedenis (438 van de 45.868 leerlingen), in vmbo-gt was dat ongeveer 42% (24.020 van de 56.528 leerlingen). In de bovenbouw van havo en vwo is geschiedenis een verplicht vak in twee profielen (Economie & Maatschappij en Cultuur & Maatschappij) en een keuzevak in de overige twee profielen. In 2020 deden 36.664 van de 54.552 leerlingen havo-examen in geschiedenis (67%), en 18.611 van de 38.670 vwo-leerlingen (48%). Eén van de havo/vwo-examenthema's in 2021 was de 'historische context' Duitsland 1871-1945, waarbij de Tweede Wereldoorlog uitgebreid aan bod komt. Vanaf 2021 worden de kerndoelen in de onderbouw en de examenprogramma's in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs herzien; via pilots zullen deze aanpassingen op zijn vroegst in 2023 worden ingevoerd. In het mbo bestaat het vak geschiedenis niet, maar is er een vak Burgerschap. Daar leren mbo-studenten over maatschappelijke vraagstukken als racisme, discriminatie en gelijke kansen. Hierbij kan de geschiedenis (en lessen) van de Tweede Wereldoorlog een rol spelen.¹

¹ Berkel, Marc van, Oorlog in de klas. Lesgeven over de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust in het voortgezet onderwijs. (2022) P. 15-16

Verschillende doelgroepen binnen het onderwijs

Alle respondenten ontwikkelen educatief materiaal voor de bovenbouw van het primair onderwijs (po) en de onderbouw van het voortgezet onderwijs (vo) (Tabel 1). Dit percentage is ongewijzigd ten opzichte van de benchmark van 2018. 10 instellingen ontwikkelen ook educatief materiaal voor het middelbaar beroepsonderwijs (mbo). Dit aantal is ook ongewijzigd ten opzichte van de benchmark van 2018. Het mbo krijgt de laatste jaren meer aandacht van de instellingen, en meerdere instellingen geven aan het programma aanbod voor het mbo te willen uitbreiden. Het mbo staat erom bekend lastig te bereiken te zijn, onder andere omdat het vak geschiedenis geen onderdeel uitmaakt van het curriculum. Docenten van het vak burgerschap zijn zelf verantwoordelijk voor de inhoud van het vak en maken zelf de keuze of zij WO2 als onderwerp behandelen.

In 2020 en 2021 is door verschillende instellingen veel nieuw materiaal ontwikkeld om doelgroepen te bereiken in het po, vo en mbo. Ook is er aanbod ontwikkeld voor het speciaal onderwijs en het hoger beroeps onderwijs (hbo, lerarenopleiding) en voor blinden/slechtzienden en doven/slechthorenden. Ondanks deze differentiatie is er vanuit de instellingen behoefte om voor specifieke (sub) groepen leerlingen en studenten passend aanbod te ontwikkelen of verder uit te bouwen, waaronder specifieke groepen leerlingen in het vmbo, het mbo, het speciaal onderwijs en voor de pabo/lerarenopleiding.

1.a) Voor welke doelgroep ontwikkelt u educatief materiaal binnen het onderwijs?

Primair onderwijs, bovenbouw	14 responses	100%
Voortgezet onderwijs, onderbouw	14 responses	100%
Voortgezet onderwijs, bovenbouw	12 responses	85,7%
Speciaal onderwijs, bovenbouw	5 responses	35,7%
MBO	10 responses	71,4%
HBO, algemeen	1 responses	7,1%
HBO, lerarenopleiding	5 responses	35,7%
Primair onderwijs, onderbouw	3 responses	21,4%
PABO-opleidingen	1 responses	7,1%
Losse bezoekers	1 responses	7,1%

Tabel 1 Doelgroepen educatief materiaal

Samenwerkingen met pabo's

De samenwerking met pabo's en lerarenopleidingen is beperkt. Slechts drie organisaties hebben op het moment van de inventarisatie een samenwerking met een pabo of lerarenopleiding: één organisatie is bezig met de opzet voor een structurele samenwerking met een pabo; één instelling heeft een structurele samenwerking met een pabo opleiding gehad, maar door een druk bezet curriculum en wisseling van de docenten is deze samenwerking niet voortgezet; één organisatie heeft sinds vijf jaar een samenwerking met een pabo. Deze uitkomsten wijken sterk af van de benchmark van 2018, toen alle instellingen hbo-studenten ontvingen en zes instellingen een speciaal programma hadden ontwikkelt voor studenten van pabo's en lerarenopleidingen.

Samenwerking met scholen buiten Nederland

Bijna 70% van de respondenten geeft aan geen samenwerking te hebben met scholen buiten Nederland (Figuur 1). Twee organisaties geven aan dit al wel te doen, en slechts twee organisaties hebben de intentie om in de toekomst samen te werken met een partner in het buitenland. Dit is een opvallende uitkomst, aangezien meerdere organisaties zich geografisch tegen de grens van Duitsland en België bevinden, waardoor een samenwerking met scholen in deze landen interessant kan zijn.

1.e) Heeft u een samenwerking met scholen buiten Nederland? (13 responses)



Figuur 1 Samenwerking met scholen buiten Nederland

Werkvormen en didactische methodes

De twee werkvormen (Tabel 2) die het meest gebruikt worden zijn:

- lesbrief (85,7%)
- rondleiding (78,6%).

Naast de fysieke rondleiding bieden steeds meer instellingen de online rondleiding/virtuele tour (28,6%) aan.

Populaire methode om in te zetten in educatieve programma's zijn:

- interactief gesprek (78,6%)
- gebruik van film en video (57,1%)
- puzzeltocht (42,9%)
- leren aan de hand van archiefonderzoek en historische bronnen (42,9%)

Didactische methodes zoals Visible Thinking (21,4%) of immersive learning/escape room (14,3%) worden minder gebruikt, net als virtual reality (7,1%), verteltheater (7,1%) en educatieve wandelingen op historische locaties (7,1%).

Het educatieve aanbod is grotendeels interactief en gericht op persoonlijke verhalen. De leerlingen lopen bijvoorbeeld aan de hand van het verhaal van een persoon door een museum, waarbij de leerling aan het einde van de tour de opgedane kennis moet presenteren. Het persoonlijke staat voorop, met discussie en interactie door middel van spelvormen. Het opwekken van historische empathie staat centraal.

2. Welke werkvormen worden er gebruikt in het educatief materiaal? (13 responses)

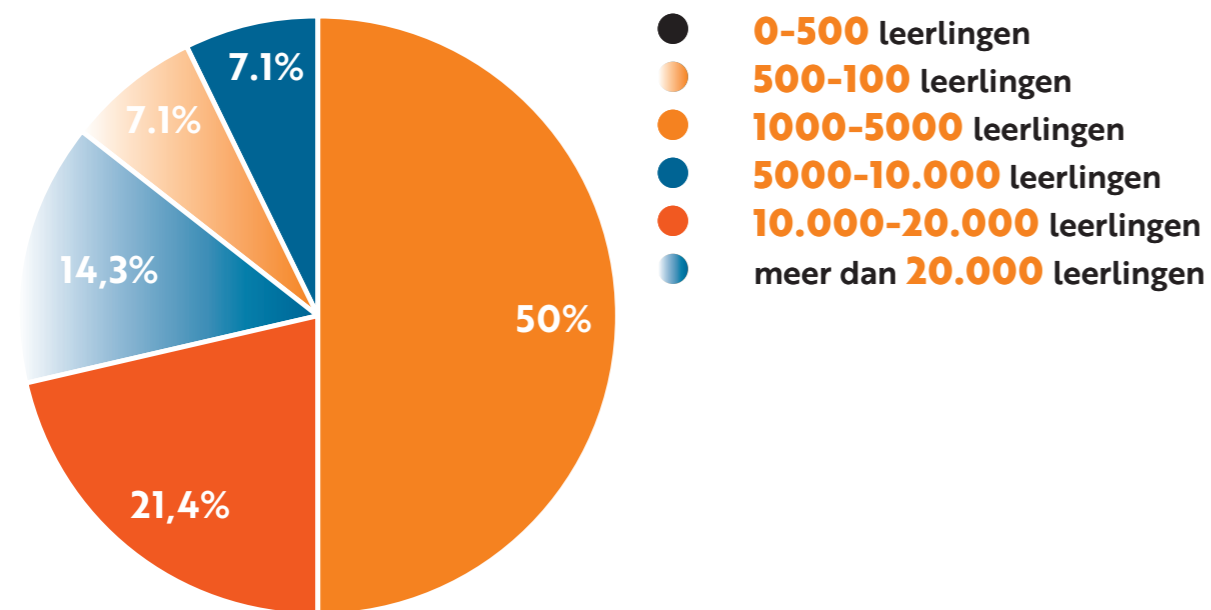
Lesbrief met diverse opdrachten	12 responses	85,7%
Rondleiding	11 responses	78,6%
Online rondleiding (virtueel museum/ tentoonstelling	4 responses	28,6%
Interactief gesprek	11 responses	78,6%
Workshop	4 responses	28,6%
Film en video	8 responses	57,1%
Koffer met objecten	6 responses	42,9%
Spel	4 responses	28,6%
Discussie / debat	4 responses	28,6%
Stadswandeling	6 responses	42,9%
Luisteren naar een persoonlijk verhaal (spreker)	5 responses	35,7%
Gastles ooggetuige	6 responses	42,9%
Gebruik van oral history	2 responses	14,3%
Gastles veteraan	4 responses	28,6%
Puzzeltocht	6 responses	42,9%
Leren adhv archiefonderzoek/ historische bronnen	6 responses	42,9%
Thema les	3 responses	21,4%
Thema les (in overleg met de school)	3 responses	21,4%
Online thema les/powerpoint	7 responses	50%
Immersive learning/escape room	2 responses	14,3%
Visible Thinking Methode	3 responses	21,4%
Reizende tentoonstelling	5 responses	35,7%
Virtual Reality	1 responses	7,1%
Educatieve wandelingen op locatie	1 responses	7,1%
Verteltheater - beeldende kunst	1 responses	7,1%

Tabel 2 Werkvormen in educatief materiaal

Bereik educatief materiaal

De helft van de instellingen geeft aan tussen de 1000 en 5000 leerlingen per jaar te bereiken met educatieve programma's (Figuur 2). Dit is inclusief online bezoek en digitale programma's die bijvoorbeeld tijdens de gedwongen sluiting vanwege de COVID-maatregelen zijn uitgezet. 21,4% van de instellingen bereiken 10.000-20.000 scholieren en studenten per jaar en 14,3% van de instellingen bereiken meer dan 20.000 scholieren en studenten op jaarbasis. In totaal bereiken de SMH instellingen ca. 120.000 scholieren en studenten. Ten opzichte van de benchmark van 2018 is er sprake van een toename van ca. 20.000 scholieren en studenten. Deze uitkomsten worden echter vertekend door de sluitingen vanwege de COVID-maatregelen in 2020 en 2021. Online bezoek en digitale programma's die tijdens de sluitingen zijn ingezet zijn meegeteld in deze benchmark.

3. Hoeveel scholieren en studenten bereikt u met uw educatief materiaal per jaar: inclusief online bezoek en digitale programma's (o.a. tijdens lockdown)

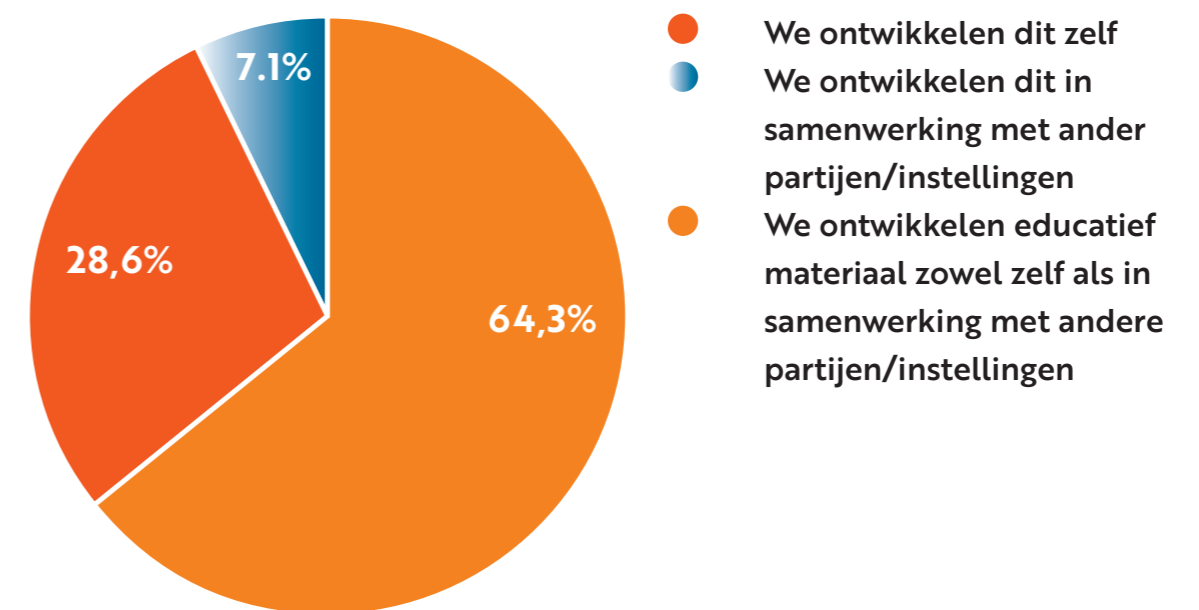


Figuur 2 Bereik educatief materiaal

Interne of externe ontwikkeling van educatief materiaal

De meeste musea (64,3%) geven aan het educatief materiaal zowel in eigen beheer als in samenwerking met externe partijen te ontwikkelen (Figuur 3). Ruim een kwart van de instellingen ontwikkelt het educatief materiaal zonder externe partijen.

5. Ontwikkelt u educatief materiaal zelf en/of in samenwerking met externe partijen?

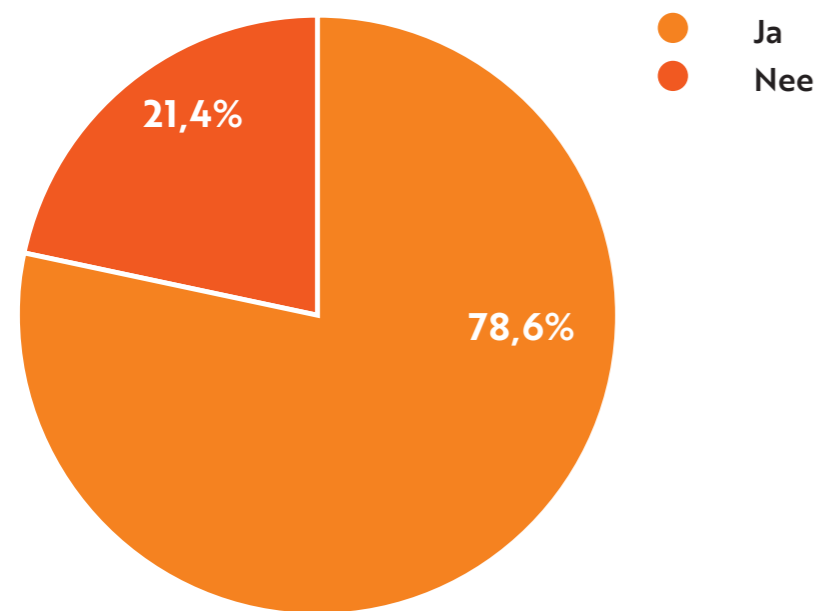


Figuur 3 Ontwikkeling van educatief materiaal

Samenwerkingen voor het ontwikkelen van educatief materiaal

11 van de 14 respondenten geven aan het ontwikkelen van educatief materiaal (voor een groot deel) uit te besteden. De instellingen werken samen met docenten, grote en kleine collega-organisaties, educatieve professionals, freelancers en vrijwilligers. Alle organisaties geven aan contact te hebben met het onderwijs om te zorgen voor de juiste aansluiting. Sommige instellingen hebben eigen klankbordgroepen met docenten en cultuurcoaches, draaien pilots om programma's uit te proberen of hebben zelfs een kinderdirectie. Als vaste samenwerkingspartners worden veelal WO2 musea en herinneringscentra genoemd (Figuur 4), het onderwijs zelf en educatief ontwikkelaars. Daarnaast zijn er samenwerkingen met lokale partijen, zoals vormgevers en bedrijven binnen de audiovisuele media om de concepten van de musea verder uit te werken.

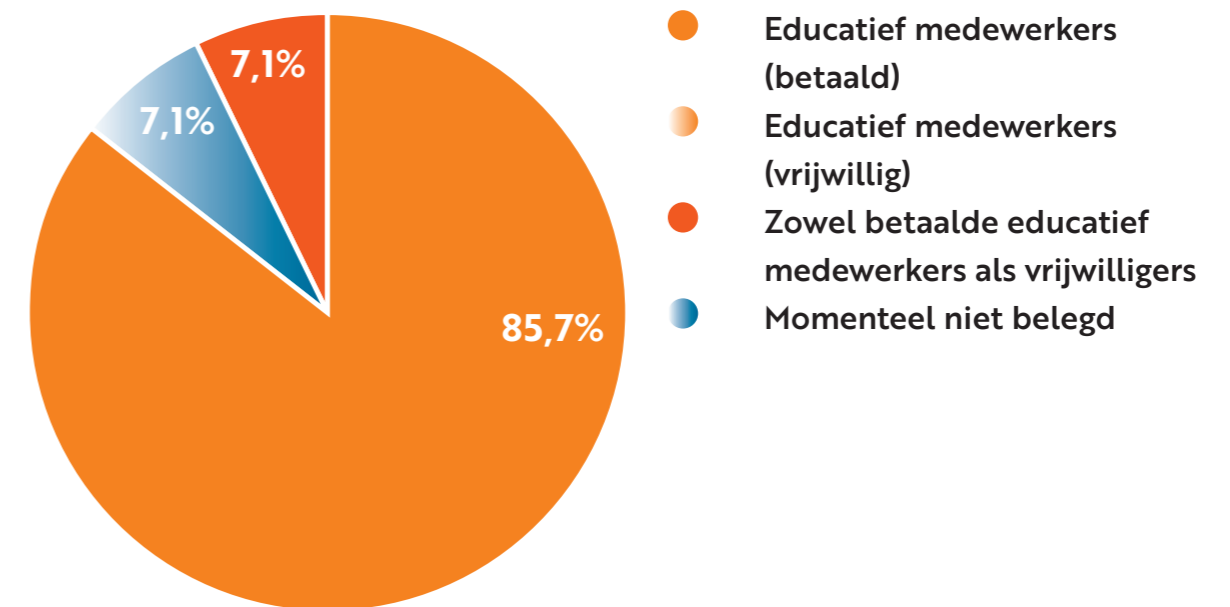
6a. Werkt u bij de ontwikkeling van educatief materiaal samen met musea, herinneringscentra of andere ideële organisaties gericht op WO2 of gerelateerde thema's als burgerschap, vrijheid en democratie?



Figuur 4 Samenwerkingen bij ontwikkeling educatief materiaal

Van de respondenten geeft het overgrote deel (85,7%) aan dat de betaalde educatief medewerkers verantwoordelijk zijn voor de ontwikkeling van educatief materiaal (Figuur 5). Slechts één instelling geeft aan dat zowel betaalde als vrijwillige medewerkers hiervoor verantwoordelijk zijn.

7. Wie is binnen uw organisatie verantwoordelijk voor de ontwikkeling van educatief materiaal?

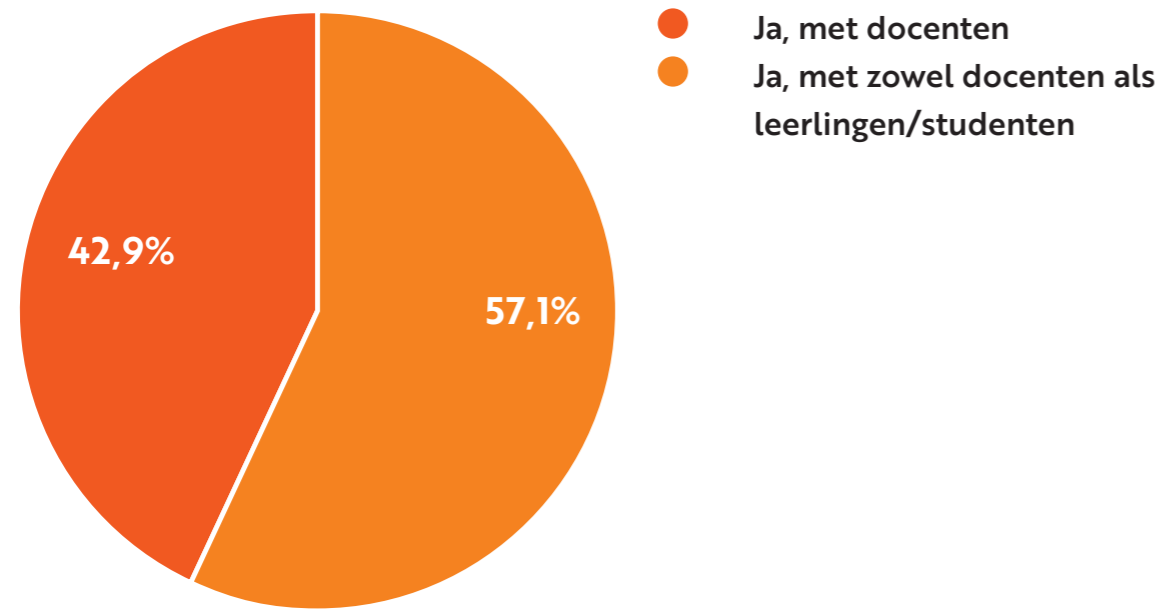


Figuur 5 Verantwoordelijkheid voor ontwikkeling educatief materiaal

Contact met het onderwijsveld

Meer dan de helft van de respondenten geeft aan zowel contact te hebben met docenten als leerlingen bij het ontwikkelen van nieuw lesmateriaal, om aanbod aan te kunnen laten sluiten bij de leerdoelen en tegelijkertijd rekening te kunnen houden met de behoeften van leerlingen. 42,9 % zegt enkel met docenten contact te hebben (Figuur 6).

8a. Heeft u bij de ontwikkeling van educatief materiaal contact met het onderwijs om aan te sluiten bij hun leerdoelen en behoeften?



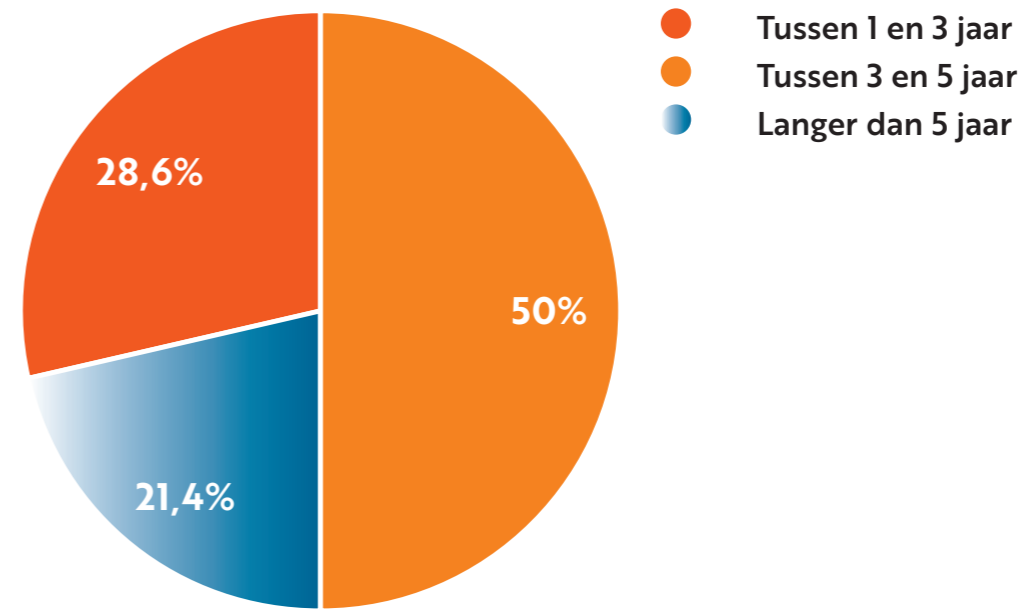
Figuur 6 Contact met onderwijs bij ontwikkeling educatief materiaal

8 van de 18 respondenten geven aan contacten en/of samenwerkingen te onderhouden met hogescholen en universiteiten, bestaande uit samenwerkingen met betrekking tot educatieve projecten, stages, het geven van workshops en het ontwikkelen van exposities.

Levensduur van educatief materiaal

Educatieve programma's worden vaak voor een langere periode ontwikkeld. 50% van de respondenten geeft aan dat het educatief materiaal tussen de drie en vijf jaar gebruikt wordt. Ongeveer een derde komt uit op een periode tussen de één en drie jaar (28,6%), en 21,4% van de respondenten gebruikt materiaal langer dan vijf jaar (Figuur 7). Hierbij moet worden opgemerkt dat uit andere vragen blijkt dat bestaand materiaal vaak wordt doorontwikkeld.

9. Wat is de gemiddelde doorlooptijd van uw educatief materiaal?



Figuur 7 Levensduur educatief materiaal

Impact

Het uitvoeren van impactmetingen kan helpen bij het ontwikkelen van nieuw materiaal en het beter laten aansluiten van het materiaal bij de doelgroep. Slechts een kleine meerderheid van de respondenten (57,1%) geeft echter aan dit te doen. 'Gebrek aan tijd' wordt genoemd als voornaamste reden om geen impactmeting uit te voeren. De instellingen die impactmetingen uitvoeren doen dit op verschillende manieren: door een afsluitend gesprek met de museumgids en leerlingen; een terugkoppeling van docenten; of bijvoorbeeld via de boodschappen die leerlingen achterlaten op de krijtwand in een van de musea. Hoewel deze methoden inzicht kunnen geven in de overdracht van nieuwe informatie of lesstof, zeggen de uitkomsten weinig over de impact op lange termijn.

ONDERZOEKSRESULTATEN

MULTI- PERSPECTIVITEIT EN BURGERSCHAP

THEMA 2

Multiperspectiviteit vereist de bereidheid in de huid van anderen te kruipen door gebeurtenissen, contexten, personen of ontwikkelingen vanuit verschillende invalshoeken te bekijken of met alternatieve verhalen te verbinden, zowel historische perspectieven als hedendaagse interpretaties ervan.²

² Grever en van Boxtel. Verlangen naar tastbaar Verleden. Erfgoed, onderwijs en historisch besef. 2014

Aansluiting van de educatieve programma's op burgerschapsonderwijs

Sinds 1 augustus 2021 is de wet burgerschapsonderwijs aangenomen in het po en vo. Thema's als democratie, rechtstaat, en vrijheid van godsdienst komen binnen het burgerschapsonderwijs aan bod. Op de vraag op welke manier de educatieve programma's hierbij aansluiten wordt als antwoord gegeven dat bijna alle musea actief werken met deze thema's. Dit wordt al gedaan op verschillende manieren; door deze thema's als uitgangspunt te nemen voor de ontwikkeling van speciale leerlijnen, door de thema's te bespreken in de voorbereiding en nabespreking van programma's en door het faciliteren van reflectiemomenten die geënt zijn op deze thema's.

Niet alleen binnen de thematische kaders, maar ook door het verwerken van leerdoelen zoals kritisch denken, samenwerken, verplaatsen in een ander, bronkritiek en mediawijsheid in de werkvormen kan er worden aangesloten op burgerschapsonderwijs. Het reflecteren op de betekenis van vrijheid vandaag de dag, hier en elders in de wereld, wordt als een belangrijk aspect genoemd. Hierbij wordt de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog zowel in de context van de twintigste eeuw als de huidige tijd geplaatst, met als doel het stimuleren van historische empathie.

Voorbeelden van aansluiting bij het burgerschapsonderwijs:

Eén van de projecten bestaat uit een samenwerking tussen vijf musea en mbo instellingen, waarin doorlopende leerlijn van 5 tot 8 lessen wordt gemaakt. Een locatiebezoek aan een WO2 museum maakt onderdeel uit van het project. Binnen het project zijn de centrale vragen bijvoorbeeld: Wat betekent vrijheid in een tijd waarin die vrijheid onder druk staat? Wat zou jij doen in zo'n situatie? Deze vragen lijken eenvoudig te beantwoorden, maar de historische werkelijkheid is complexer. Studenten leren zich in te leven in de situatie en worden bewust van hun eigen perceptie, ook in relatie tot de actualiteit. Het project wordt ontwikkelt in samenwerking met verschillende mbo-instellingen, om ervoor te zorgen dat alle partijen hun educatieve doelen bereiken, en om de lessen duurzaam te kunnen verankeren in lessenreeksen.

Een ander interessant project is 'Het nieuwe herdenken'. Een mbo-programma in samenwerking met een middelbare school. Het programma bestaat uit

verschillende onderdelen waaruit de studenten kunnen kiezen, en heeft als overkoepelend thema herdenken, toen en nu, gezien vanuit de lokale geschiedenis van Rotterdam. Wat wordt er in Rotterdam herdacht? Welke beelden en monumenten staan er door de stad en wat vind je daar zelf van? Voel je er iets bij of niet? En als centrale vraag: wat zou jij zelf willen herdenken? Programma onderdelen hiervan zijn o.a. een museumbezoek met verwerkingsopdracht, een rondleiding door de stad langs monumenten/herinneringsplekken en een gastles op school. Het eindproduct van dit programma is een filmpje gemaakt door de studenten over hetgeen zij willen herdenken en de manier waarop zij dit willen doen. Dit programma is ontwikkeld in samenwerking met een docent burgerschap en wordt tussentijds geëvalueerd om het zo goed mogelijk te laten aansluiten bij de studenten.

Nationaal Monument Kamp Amersfoort biedt twee programma's aan die rechtstreeks aansluiten bij burgerschapsonderwijs: 'Plekken met een verhaal' en het reflectie programma 'Goed of fout'. In dit laatste programma worden hedendaagse dilemma's voorgelegd die duidelijk maken dat niet alles zwart of wit is, en dat eenieder elke dag keuzes kan maken in het eigen gedrag. Het programma bestaat uit een groepstest met daarna individuele vraagstellingen in virtual reality.

Hoofdthema's binnen de educatieve programma's

Het meest voorkomende thema in de educatieve programma's zijn de 'Tweede Wereldoorlog in Nederland/regionaal' en 'Vrijheid (toen en nu)'. Deze thema's worden door 71,4% van de respondenten behandeld binnen hun educatieve activiteiten (Tabel 3). Op de tweede plek staan drie thema's: 'Discriminatie, racisme en antisemitisme (toen en nu)', 'Dagelijks leven in de oorlog' en 'Verzet en collaboratie'. Deze thema's worden door 64,3% van de respondenten behandeld in hun aanbod. De twee thema's die momenteel de minste aandacht krijgen zijn 'Kolonialisme & globalisatie' en 'Diversiteit en eigenheid/intergenerationele verhalen'. Dit laatste thema is een eigen toevoeging van één van de respondenten.

16. Wat zijn de hoofdthema's binnen uw educatieve programma's?
(meerdere antwoorden mogelijk)

Tweede Wereldoorlog binnen Europa; nazi-Duitsland	6 responses	42,9%
Tweede Wereldoorlog in Nederland/regionaal	10 responses	71,4%
Holocaust en uitsluiting	6 responses	42,9%
Tweede Wereldoorlog buiten Europa; Nederlands-Indie	3 responses	21,4%
Democratie en rechtsstaat (toen en nu)	8 responses	57,1%
Kolonialisme & globalisatie	1 responses	7,1%
Vrijheid (toen & nu)	10 responses	71,4%
Discriminatie, racisme en antisemitisme (toen en nu)	9 responses	64,3%
Kinderen in de oorlog	8 responses	57,1%
Dagelijks leven in de oorlog	9 responses	64,3%
Verzet en collaboratie	9 responses	64,3%
Bezetting en bevrijding	8 responses	57,1%
Diversiteit en eigenheid/intergenerationele verhalen	1 responses	7,1%

Tabel 3 Hoofdthema's educatieve programma's

Verbinding tussen lokale en mondiale geschiedenis

Een ruime meerderheid (85,7%) van de instellingen maakt in educatieve programma's verbindingen tussen lokale en mondiale geschiedenis. Dit wordt op verschillende manieren gedaan: door persoonlijke, lokale verhalen in de context van de geschiedenis van het kolonialisme, Tweede Wereldoorlog en dekolonisatie te plaatsen, maar ook door grote gebeurtenissen, zoals Operatie Market Garden te bespreken aan de hand van lokale en/of persoonlijke verhalen. Zo worden de grote thema's in de geschiedenis herkenbaar gemaakt, en teruggebracht naar de lokale omgeving van de leerlingen. Ook wordt vaak de verbinding gemaakt tussen verleden en heden. Zo wordt bijvoorbeeld de lokale vluchtelingengeschiedenis naast vluchtelingenproblematiek van nu geplaatst.

Brongebruik als educatieve tool

Een meerderheid (64,3 %) van de respondenten geeft aan brongebruik in te zetten binnen educatieve programma's. Dit wordt gedaan op verschillende manieren: door het bekijken van objecten, geschreven bronnen (nieuwsartikelen) en propagandaposters -en video's. Dit gebeurt zowel online als offline, en verschillende musea geven aan bezig te zijn met online mogelijkheden voor brongebruik ter voorbereiding van een bezoek. Eerder werd al vermeld dat er gebruik gemaakt wordt van het ruiken aan en voelen van historische objecten.

Multiperspectiviteit en meerstemmigheid

Uit de antwoorden van de respondenten blijkt dat er vanuit de bij SMH instellingen veel aandacht is voor multi-perspectiviteit en meerstemmigheid als uitgangspunt en basisprincipe in het educatief materiaal. 13 van de 14 respondenten geven aan hier mee bezig te zijn in hun educatieve materiaal. Zeker sinds het vak burgerschap een permanente rol in het onderwijs heeft gekregen, is deze focus sterker geworden. De manier waarop dit wordt gedaan en waarop de focus ligt verschilt per instellingen. Zo wordt bij het Vrijheidsmuseum de geschiedenis vanuit verschillende perspectieven bekeken, regionaal, nationaal, Duits en mondiaal. Ook worden er verschillende thema's

van twee kanten belicht, zoals vrijwillige versus gedwongen arbeid, en wordt het verhalen van een Amerikaanse militair naast dat van een Duitse militair gepresenteerd. Het Nationaal Monument Oranjehotel toont de verhalen van 20 voormalige gevangenen, die zorgvuldig zijn uitgekozen op basis van hun verschillende achtergronden.

De overeenkomstigheid tussen de instellingen zit voornamelijk in de aanpak: het vertellen van verschillende persoonlijke verhalen en perspectieven die het (vaak) dominante eurocentrische beeld overstijgen. Voorbeelden hiervan zijn WO2-verhalen uit Nederlands-Indië, Suriname en het Caraïbisch gebied. Maar ook is er aandacht voor de verscheidenheid van Nederlandse en Europese perspectieven.

Inclusiviteit en diversiteit

In 2018 gaf 85,7 procent van de instellingen aan programma's aan te bieden aan 'special guests/special needs' groepen, waaronder bijvoorbeeld visueel of auditief beperkten, ouderen en leerlingen van het speciaal onderwijs. In 2022 zijn er nog steeds twee organisaties (14,3%) die aangeven geen actieve aanpak te hebben om hun aanbod toegankelijk te maken voor deze groepen. De 12 andere instellingen geven aan wel aandacht te hebben voor inclusiviteit binnen hun educatieve aanbod en programmering.

Fysieke toegankelijkheid

Met betrekking tot fysieke beperkingen wordt er bij de instellingen gebruik gemaakt van ondertiteling van video's, zodat het materiaal toegankelijk is voor slechthorende en dove kinderen, en worden er gebarentolken ingezet. Ook worden objecten ingezet die leerlingen mogen aanraken, of waar ze aan kunnen ruiken. Fysieke toegankelijkheid voor rolstoelgebruikers, meertalige exposities, en gratis parkeerplekken voor touringcars worden ook genoemd.

Financiële toegankelijkheid

Een aantal instellingen geeft aan het lesmateriaal gratis of met korting aan te bieden aan scholen, om het aanbod zo toegankelijk mogelijk te houden voor alle scholen. Het Indisch Herinneringscentrum werkt met Cultuurmenu om de kosten te dekken en NM Kamp Vught werkt met weekendscholen om een bezoek (financieel) toegankelijk te maken voor kwetsbare groepen.

Diversiteit

Met betrekking tot de diversiteit binnen educatieve programma's wordt onder andere gekeken naar aandacht voor etniciteit, gender, culturele achtergrond, verhaal en leeftijd. Het Verzetsmuseum Amsterdam werkt tijdens het ontwikkelen van educatief materiaal met een zo divers mogelijke klankbordgroep. Andere instellingen besteden aandacht aan 'vergeten' geschiedenissen, en aan het vertellen van verhalen vanuit verschillende (culturele) perspectieven. Museum Rotterdam 40-45 NU geeft aan dat er regelmatig checks en updates van het educatief materiaal worden uitgevoerd waarbij gelet wordt op inclusie. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om het aanpassen van (verouderde) teksten. Een publicatie die onder andere hierbij gebruikt wordt is 'Words Matter' van het Museum voor Wereldculturen/Tropenmuseum, een gids die aangeeft hoe rekening te houden met woordgebruik binnen de culturele sector.

ONDERZOEKSRESULTATEN

ORGANISATIE

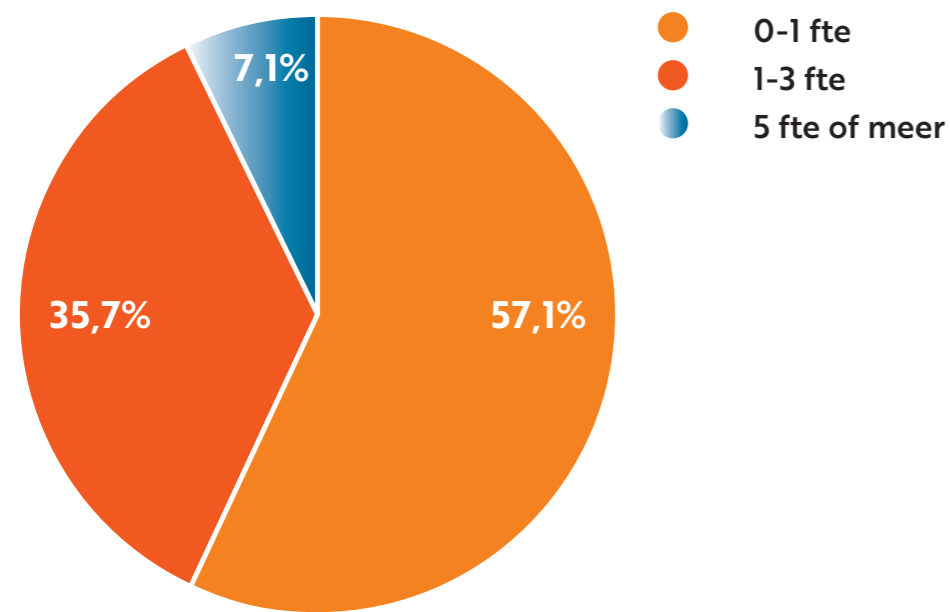
THEMA 3

Tot slot kijken we naar de organisatie van de educatieve afdeling binnen de instellingen, zoals het aantal fte, de aansluiting met het onderwijs door middel van stageplekken en het aantal vrijwilligers dat wordt ingezet voor educatieve activiteiten bij de SMH instellingen.

Professionele educatoren

8 van de 14 instellingen geven aan 0-1 fte aan professionele educatoren in dienst te hebben (Figuur 8). Vijf instellingen hebben 1-3 fte in dienst, en maar één organisatie heeft 5 fte of meer aan educatief medewerkers in dienst.

19. Hoeveel fte heeft uw organisatie aan professionele educatoren?

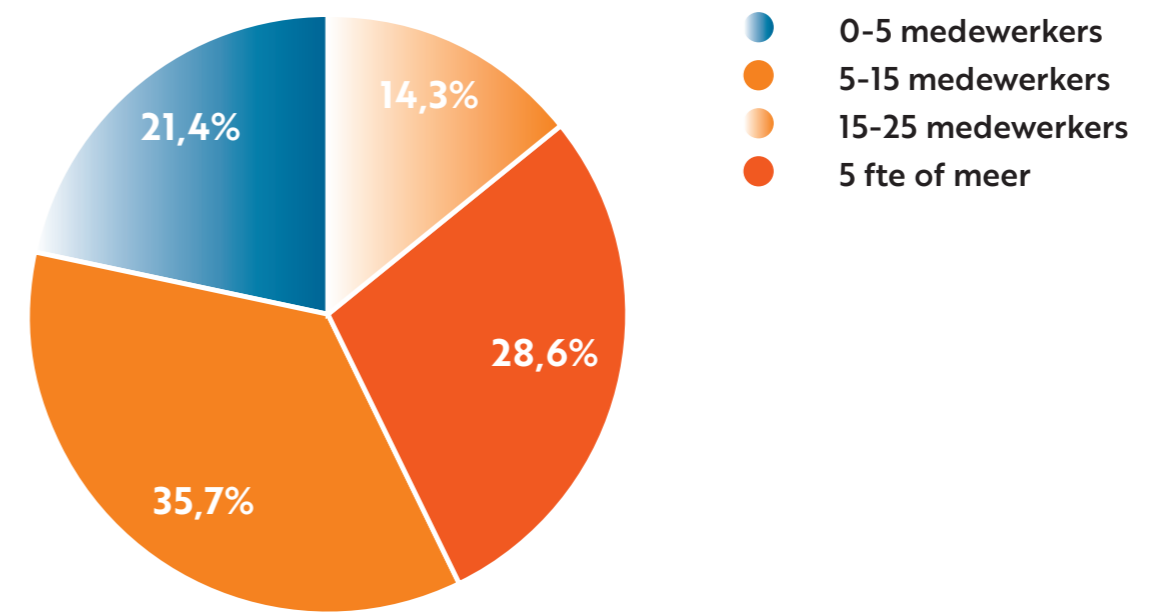


Figuur 8 Professionele educatoren in organisatie

Educatieve vrijwilligers

Iets meer dan één op de drie organisaties (35,7%) geeft aan een poule van 5-15 educatief medewerkers op vrijwillige basis te hebben (Figuur 9). Hierbij gaat het om rondleiders en museumdocenten. Vier van de veertien instellingen geven aan 25 of meer vrijwilligers voor educatieve activiteiten te hebben.

20. Hoeveel fte heeft uw organisatie aan vrijwillige educatoren?



Figuur 9 Educatieve vrijwilligers in organisatie

Educatieve stageplekken

Een meerderheid (64,3%) van de instellingen biedt stageplekken aan voor studenten, voornamelijk in samenwerking met hogescholen en universiteiten. Genoemd worden: Reinwardt Academie, UvA, HvA, ArtEZ, Radboud Universiteit, HAN Hogeschool en pabo's. Twee (14,3%) van de instellingen die nog geen stageplekken aanbieden geven aan dit te willen doen in de toekomst.

Deskundigheidsbevordering

De instellingen geven interne (didactische) trainingen aan rondleiders, bijvoorbeeld over diversiteit en inclusie, racisme en discriminatie en over de 'I-Ask methode'. Wat opvalt is dat de interne trainingen ook intern blijven. Deze worden niet gedeeld met, of aangeboden aan, de collega-organisaties binnen SMH.

Alle educatoren doen ook zelf aan deskundigheidsbevordering. Veel van de educatoren zoeken hun collega's in andere instellingen op, om inspiratie en kennis op te doen. Meerdere educatoren geven aan conferenties, trainingen, workshops en lezingen te bezoeken en (vak) literatuur en (educatieve) onderzoeken te lezen.

Behoeftes

Bijna alle organisaties geven aan graag meer te willen doen aan uitwisseling tussen de organisaties. SMH biedt vier keer per jaar een educatief overleg aan voor alle educatoren. Daar wordt al gedaan aan uitwisseling, maar de vraag blijkt groter te zijn dan het aanbod. Vanwege de COVID-maatregelen waren de overleggen de afgelopen twee jaar digitaal én minder frequent. Dit verminderde de uitwisseling tussen de educatoren, wat als een gemis werd ervaren.

Er is een grote behoefte aan het leren van de expertise van de collega's, het bezoeken van de SMH- instellingen op locatie, het volgen van de educatieve programma's van anderen en het in gezamenlijkheid 'sparren' over educatieve programma's. Het algemene beeld onder de educatoren is dat de deelnemers aan de educatieve overleggen van de SMH veel expertise bezitten, maar dat deze expertise onderling te weinig wordt benut.

CONCLUSIE

Stichting Musea en Herinneringscentra 40-45 heeft in de periode van november 2021 tot februari 2022 een inventarisatie gehouden onder haar kerninstellingen met betrekking tot het educatieve aanbod. De belangrijkste uitkomsten van deze inventarisatie worden in deze conclusie samengevat, waarbij wordt opgemerkt dat de inventarisatie een periode betreft die vanwege de maatregelen rond COVID-19 organisatorisch en in de samenwerking met educatieve instellingen afwijkt van voorgaande inventarisaties.

Doelgroepen

De instellingen richten zich bij het ontwikkelen van lesmateriaal vooral op het primair onderwijs (bovenbouw), het voortgezet onderwijs en het mbo. Voor deze laatste doelgroep wordt de laatste jaren steeds meer materiaal ontwikkeld, door meer instellingen: bijna driekwart van de instellingen geeft aan materiaal te ontwikkelen voor deze doelgroep; in verschillende projecten, in samenwerkingsverbanden, maar ook als individueel museum. Het aanbod voor het mbo is vaak gericht op het burgerschapsonderwijs met leerdoelen rond thema's als democratie, rechtsstaat en vrijheid.

Voor het hbo is relatief weinig aandacht, de programma's die worden aangeboden zijn voornamelijk specifiek gericht op de lerarenopleidingen. Het wo wordt niet als doelgroep gezien, wel worden losse programma's op maat gemaakt voor wo studenten. In 2020 en 2021 zijn er door de instellingen ook nieuwe doelgroepen, zoals het speciaal onderwijs, in het po en vo bereikt door het aanbieden van op hen afgestemde activiteiten. Een aantal instellingen geeft aan aanbod te willen ontwikkelen voor nieuwe doelgroepen, waaronder het hbo.

Bereik

In totaal bereiken de ondervraagde instellingen ca. 120.000 scholieren en studenten per jaar. Ten opzichte van de benchmark van 2018 is er sprake van een toename van ca. 20.000 scholieren en studenten. Deze uitkomsten worden echter vertekend door de sluitingen vanwege de COVID-maatregelen in 2020 en 2021. Online bezoek en digitale programma's die tijdens de sluitingen zijn ingezet zijn meegeteld in deze benchmark.

Samenwerking pabo

Structurele samenwerkingen met pabo opleidingen zijn er weinig; slechts drie van de 14 instellingen hebben een relatie met een opleiding. Deze uitkomsten wijken sterk af van de benchmark van 2018, toen alle instellingen hbo-studenten ontvingen en zes instellingen een speciaal programma hadden ontwikkeld voor studenten van pabo's en lerarenopleidingen. De wens voor samenwerking met pabo's leeft wel bij de instellingen, maar door o.a. een druk bezet curriculum binnen de pabo's en wisselende docenten is dit lastig te realiseren. In het onderzoek van Marc van Berkel is samenwerking tussen WO2 musea en pabo's juist een van de 'aanbevelingen' voor de toekomst van het Holocaust onderwijs.

Thema's educatieve programma's

De hoofdthema's van de programma's die het meest worden genoemd zijn de Tweede Wereldoorlog in Nederland/regionaal, Vrijheid (toen en nu) en discriminatie, racisme en antisemitisme (toen en nu). Het laagst scoren kolonialisme en globalisatie, terwijl deze thema's wel een aantal keren wordt genoemd bij de thema's waarvoor meer aandacht gewenst is.

Burgerschap

In tegenstelling tot de benchmark uit 2018 is de aandacht met betrekking tot burgerschap toegenomen. Dit zal ook te maken hebben met het intreden van de wet tot burgerschapsonderwijs in het po en vo vanaf 1 augustus 2021. Alle instellingen geven aan in minder of meerdere mate thema's als democratie, vrijheid van godsdienst en rechtsstaat te behandelen in hun programma's, of zijn dit aan het ontwikkelen. Naast de inhoudelijke thema's komen leren reflecteren, het bespreken van dilemma's, het opdoen van kennis en vaardigheden om verbanden te leggen tussen heden en verleden, kritisch denken en mediawijsheid en bronkritiek aan bod.

Impact

De impact van de educatieve programma's wordt onvoldoende gemonitord. Iets meer dan de helft van de instellingen geeft aan geen impactmetingen uit te voeren, deels vanwege gebrek aan tijd. 42.9% van de instellingen zegt de impact van de educatieve programma's wel in kaart te brengen, onder andere door het voeren van afsluitende gesprekken met leerlingen of een terugkoppeling met de docenten. Deze methodes lijken echter meer op een evaluatie dan op het daadwerkelijk meten van impact.

Deskundigheidsbevordering

Wat betreft deskundigheidsbevordering geven meerdere meerdere instellingen aan dat de onderlinge uitwisseling van kennis tussen de SMH instellingen is gemist tijdens de COVID-periode. Er is behoefte aan uitwisseling van elkaars programma's en werkwijze. In de COVID-periode heeft het volgen van cursussen en scholing bij veel instellingen relatief stil gelegen. Educatoren geven aan dat zij regelmatig cursussen en trainingen willen volgen, onder andere op het gebied van diversiteit en inclusie, antiracisme/discriminatie, de I-ASK methode en met betrekking tot rondleiden en begeleiden. Er wordt aangegeven dat er binnen de instellingen best veel aan deskundigheidsbevordering wordt gedaan, en dat er meer behoefte is aan uitwisseling tussen de instellingen. Educatoren van verschillende instellingen zoeken elkaar echter zelf niet op. Het algemene beeld onder de educatoren is dat de deelnemers aan de educatieve overleggen van de SMH veel expertise bezitten, maar dat deze expertise onderling te weinig wordt benut. Hier is duidelijk een taak weggelegd voor SMH.

Organisatie: professionals en vrijwilligers

Het is opvallend hoezeer de educatieve activiteiten van de SMH instellingen draaien op vrijwilligers. Gemiddeld gezien zijn binnen de instellingen 1,5 professioneel educator en maar liefst 15,5 educatief uitvoerende vrijwilligers actief. 12 van de 14 professionele educatoren geven aan dat zij verantwoordelijk zijn voor het ontwikkelen van educatieve programma's. Deze verdeling van verantwoordelijkheid en het grote belang van vrijwilligers voor de uitvoering van de educatieve activiteiten maakt de instellingen kwetsbaar.



BIJLAGE EDUCATIEVE BENCHMARK

2021-2022

Stichting Musea en
Herinneringscentra

40
—
45

Inventarisatie van het educatief materiaal van
Nederlandse oorlogsmusea Herinneringscentra,
aangesloten bij SMH 40-45.

DOELGROEP PO

Airborne Museum Hartenstein

Koffers vol verhalen

Vorm | Zelfstandig werken aan de hand van een koffer met objecten
Opleidings niveau | groep 5 t/m 8

Bevrijdingsmuseum Zeeland

Educatieve programma's op maat, rondleidingen

Vorm | Rondleiding door het museum en bevrijdingspark, gebruik maken van persoonlijke verhalen en objecten
Opleidings niveau | afgestemd op doelgroep

Lesbrief Reizen in de tijd

Vorm | Excursie of gastles
Opleidings niveau | groep 8

Fries Verzetsmuseum

Ontdek het Fries Verzetsmuseum

Vorm | Rondleiding door het museum en bevrijdingspark, gebruik maken van persoonlijke verhalen en objecten
Opleidings niveau | groep 5 en 6

Kind in Oorlog

Vorm | Verhalenboekjes en vragenbladen over kinderen in oorlogstijd
Opleidings niveau | groep 7 en 8

Verhalen komen tot leven

Vorm | Kijken, luisteren, ontdekken en onderzoeken
Opleidings niveau | groep 7 en 8

Kind in Oorlog

Vorm | Boekjes met opdrachtbladen, online
Opleidings niveau | groep 7 en 8

HC Kamp Westerbork

Educatieve programma's op maat, rondleidingen

Vorm | Rondleiding over het kampterrein, filmvertoning, tentoonstelling.
Opleidings niveau | afgestemd op doelgroep

Lesbrief bij schoolplaten en boek

Vorm | Lesbrief bij schoolplaten
Opleidings niveau | groep 7 en 8

'Kinderen met een ster'

Vorm | Lesbrief met opdrachten
Opleidings niveau | groep 4, 5 en 6

'Het dagboek van Simon'

Vorm | Lesbrief met opdrachten
Opleidings niveau | po

Indisch Herinneringscentrum

Jeugdroman 'Nooit meer thuis'

Vorm | Boek
Opleidings niveau | groep 7 en 8

JCK

Sjabbat bij de familie Hollander

Vorm | Spelenderwijs leren over de Joodse cultuur, broodjes bakken, luisteren, lezen
Opleidings niveau | groep 1 t/m 8

'Thuis bij de familie Hollander'

Vorm | Spelenderwijs leren over Joodse cultuur, Matzes bakken, luisteren, lezen
Opleidings niveau | groep 1 t/m 8

Gastles op school

Vorm | D.m.v. gebruiksvoorwerpen leren over de Joodse cultuur
Opleidings niveau | groep 3 t/m 8

Gebedshuizentour

Vorm | Wandeling langs synagoge, kerk en moskee
Opleidings niveau | groep 6 t/m 8

De holocaust overleefd; een persoonlijke ontmoeting

Vorm | Getuigenverhalen over de oorlog
Opleidings niveau | groep 7 en 8

Wordt gemist

Vorm | Online les op school met werkbladen, door het online namenmonument en verhalen uit de eigen omgeving
Opleidings niveau | groep 6 t/m 8

'Een mens is pas vergeten..'

Vorm | Rondleiding door het Namenmonument
Opleidings niveau | afgestemd op doelgroep

Museon-Omniversum

Kinderrechten

Vorm | Museumles op de locatie van Museon-Omniversum
Opleidings niveau | groep 7 en 8

Museum Rotterdam 40-45 NU

De Experience / programma Verhalen Vertellen

Vorm | Belevingstentoonstelling, leren via objecten en interactieve tools
Opleidings niveau | groep 7 en 8

De Bouwplaats - onderzoek de grenzen van de vrijheid

Vorm | experience en educatief programma; stellingen en discussieren
Opleidings niveau | groep 6, 7 en 8

NM Kamp Amersfoort

Wie durft

Vorm | Rondleiding over kampterrein, met leskaart voor in het museum met prikkelende vragen
Opleidings niveau | groep 7 en 8

DOELGROEP PO

Kofferproject

Vorm | Koffers met verhalen en een lesboekje voor in de klas

Opleidings niveau | groep 7 en 8

Herdenken en (niet) vergeten

Vorm | Introductieles en verwerkingsles in aanvulling op bezoek aan kampterrein

Opleidings niveau | groep 7 en 8

Kind zijn in een oorlog

Vorm | klassikale les, in groepjes of individueel worden uitgevoerd + eventuele combinatie met bezoek kampterrein

Opleidings niveau | groep 7 en 8

Kinderen van toen

Vorm | Digitale lessen via de website (inlog vereist)

Opleidings niveau | groep 7 en 8

NM Kamp Vught

Kamp Vught in de klas

Vorm | Film in de klas en rondleiding over het kampterrein aan de hand van een tas met objecten

Opleidings niveau | groep 7 en 8

De zakdoek

Vorm | museumles en workshop over historische objecten

Opleidings niveau | groep 7 en 8

NM Oranjehotel

Een gevangenis in oorlogstijd

Vorm | Voorgesprek, introductieles, zelfstandige, interactieve opdrachten tijdens het gevangenisbezoek en een nagesprek

Opleidings niveau | groep 7 en 8

Nationaal Onderduikmuseum

De kleine zoektocht

Vorm | Op speurtocht door het museum, met museumdocent

Opleidings niveau | groep 6, 7 en 8

De zoektocht

Vorm | Op zoektocht door het museum, kennismaking met het thema, met museumdocent

Opleidings niveau | groep 7 en 8

Ja, nee, misschien?

Vorm | Keuzes maken aan de hand van dilemma's, met museumdocent

Opleidings niveau | groep 8

Oorlogsmuseum Overloon

Rondleiding door de tentoonstelling

Vorm | Rondleiding door het museum

Opleidings niveau | afgestemd op doelgroep

Rondleiding door de militaire hal

Vorm | Rondleiding door het museum

Opleidings niveau | afgestemd op doelgroep

Veteranenvertelling

Vorm | Een veteraan verteld over ervaringen tijdens een oorlogs- of vredesmissie

Opleidings niveau | afgestemd op doelgroep

Verzetsmuseum Amsterdam

Namenmonument en buurtwandeling

Vorm | Programma bij het Namenmonument en buurtwandeling Plantagebuurt

Opleidings niveau | groep 7 en 8

Virtueel Verzetsmuseum Junior

Vorm | Online tour door het Junior Verzetsmuseum met een museumdocent

Opleidings niveau | groep 7 en 8

Verzetsmuseum Junior

Vorm | Speurtocht door het museum

Opleidings niveau | groep 7 en 8

Buurtwandeling

Vorm | Wandeling door de buurt, langs gebouwen en monumenten gerelateerd aan WO2

Opleidings niveau | groep 7 en 8

Vrijheidsmuseum

Wat kies jij?

Vorm | Introductiefilm, interactieve rondleiding met keuzes over dilemma's

Opleidings niveau | PO

Algemene rondleiding

Vorm | Introductiefilm, rondleiding door het museum, met gezamenlijke afsluiting

Opleidings niveau | afgestemd op doelgroep

DOELGROEP VO

Airborne Museum Hartenstein

Koffers vol verhalen

Vorm | Zelfstandig werken aan de hand van een koffer met objecten
Opleidings niveau | VMBO, onderbouw HAVO, VWO

Zelfstandige museumtour

Vorm | Introductie, zelfstandig werken
Opleidings niveau | Bovenbouw VMBO, HAVO/VWO

Bezoek aan Airborne at the Bridge

Vorm | Dieper ingaan op gebeurtenissen bij de Rijnbrug
Opleidings niveau | 1e en 2e klassen VVMO, HAVO, VWO

Bevrijdingsmuseum Zeeland

Educatieve programma's op maat, rondleidingen

Vorm | Rondleiding door het museum en bevrijdingspark, gebruik maken van persoonlijke verhalen en objecten
Opleidings niveau | Afgestemd op doelgroep

Fries Verzetsmuseum

Ontdek het Fries Verzetsmuseum

Vorm | Rondleiding door het museum en bevrijdingspark, gebruik maken van persoonlijke verhalen en objecten
Opleidings niveau | Afgestemd op doelgroep

Onderzoek verhaal

Vorm | Korte introductie, zelfstandig onderzoek en presenteren van bevindingen
Opleidings niveau | Bovenbouw VMBO, HAVO, VWO

Onderzoek persoon

Vorm | Zelfstandig onderzoek naar een van de 8 persoonlijke verhalen in het museum
Opleidings niveau | Bovenbouw VMBO, HAVO, VWO

Kind in Oorlog

Vorm | Verhalenboekjes en vragenbladen over kinderen in oorlogstijd
Opleidings niveau | Onderbouw VMBO, HAVO, VWO

Verhaal dat je raakt

Vorm | Interactieve rondleiding door het virtuele Fries Museum, ingroepjes verder werken aan een opdracht
Opleidings niveau | VMBOTL3, HAVO 3 en VWO 3

Elstedentocht in WO2

Vorm | Historisch bronnenonderzoek, samenwerken, analyseren, samenvatten
Opleidings niveau | 3/4 VMBO TL en 2/3 HAVO en VWO

HC Kamp Westerbork

Educatieve programma's op maat, rondleidingen

Vorm | Rondleiding over het kampterrein, filmvertoning, tentoonstelling.
Opleidings niveau | Afgestemd op doelgroep

Westerbork Portretten

Vorm | Zelfstandig historisch onderzoek doen naar een persoonlijk levensverhaal
Opleidings niveau | Afgestemd op doelgroep

Youtube Kanaal

Vorm | Educatieve video's
Opleidings niveau | VO

Vraagstukken Kamp Westerbork

Vorm | Thuisopdracht voor jongeren
Opleidings niveau | VO

Lespakket Platen en verhalen

Vorm | Lesbrief bij schoolplaten: 'platen en verhalen' en het boek: 'Opgepakt, verhalen van kinderen in kamp Westerbork'
Opleidings niveau | VMBO onderbouw

Visible Thinking Routines

Vorm | Didactische methode om anders naar beelden te kijken
Opleidings niveau | Afgestemd op doelgroep

Indisch Herinneringscentrum

'De terugkeer' - educatieve strip

Vorm | Groepsopdrachten, quiz, woordspel/puzzel, rollenspel, reclame maken

Opleidings niveau | VO

Inclusief Indië

Vorm | Themalessen 'Macht & Gezag', 'Vrijheid & Gelijkheid' en 'Diversiteit & Inclusiviteit', verdiepende toolbox
Opleidings niveau | VO

Een les bij de tentoonstelling 'Ons Land', aangeboden door het CultuurMenu

Vorm | Inzicht verwerven in verschillende migratieredenen
Opleidings niveau | VMBO, HAVO VWO

JCK

Gebedshuizentour

Vorm | Wandeling langs synagoge, kerk en moskee
Opleidings niveau | Onderbouw VO

Wordt gemist - online les op school

Vorm | Online les op school met werkbladen, door het online namenmonument en verhalen uit de eigen omgeving
Opleidings niveau | VMBO, HAVO VWO

'Een mens is pas vergeten..'

Vorm | Rondleiding door het Namenmonument
Opleidings niveau | Afgestemd op doelgroep

Talkshow in de klas

Vorm | Talkshow, interviewen, mening formuleren, luisteren
Opleidings niveau | Afgestemd op doelgroep

DOELGROEP VO

Joods?! - de leerling aan het woord

Vorm | Presenteren in tweetallen over Joodse cultuur, religie, geschiedenis adhv voorwerpen

Opleidings niveau | onderbouw

Van migratie tot intergratie, thuis in een ander land

Vorm | Interactieve route, reflecteren op actuele en herkenbare thema's als migratie, acceptatie, religie en integratie

Opleidings niveau | onderbouw

Esnoga Quest: ipad tour in de Portugese Synagoge

Vorm | Interactieve opdrachten, quiz

Opleidings niveau | onderbouw

De Holocaust overleefd; een persoonlijke ontmoeting

Vorm | Leren van getuigeverhalen over de oorlog

Opleidings niveau | VO

Sprekende stenen - tastbare herinneringen aan de holocaust

Vorm | Rondleiding langs monumenten rondom het JHM/voormalig Joodse buurt in Amsterdam

Opleidings niveau | VO

Rondleidingen (virtueel)

Vorm | Virtuele tour door het museum via teams of zoom. Een museumdocent geeft de digitale rondleiding

Opleidings niveau | VO

Museon-Omniversum

Kind in Oorlog

Vorm | Verhalen van mensen die Tweede Wereldoorlog als kind of jongere meemaakten in Nederland, Suriname, de Antillen, Marokko of Nederlands-Indië.

Opleidings niveau | VO

Museum Rotterdam 40-45 NU

De Experience / programma Verhalen Vertellen

Vorm | Belevingstentoonstelling, via objecten en interactieve tools leren

Opleidings niveau | VO

De Bouwplaats - onderzoek de grenzen van de vrijheid

Vorm | Experience en educatief programma; stellingen en discussieren

Opleidings niveau | Onderbouw VO

Onder Spanning

Vorm | Met gebruik van video-mapping prikkelende meningen vormen over maatschappelijke thema's én vervolgens het standpunt te verdedigen.

Opleidings niveau | VO

NM Kamp Amersfoort

Herdenken en (niet) vergeten

Vorm | Introductieles en verwerkingsles in aanvulling op bezoek aan kampterrein

Opleidings niveau | VO

Rondleiding

Vorm | rondleiding over het kampterrein

Opleidings niveau | vanaf klas 2

Reflectieprogramma: Goed of fout

Vorm | educatief programma, groepstest en virtual reality

Opleidings niveau | VO

Kind zijn in een oorlog

Vorm | klassikale les, in groepjes of individueel worden uitgevoerd + eventuele combinatie met bezoek kampterrein

Opleidings niveau | VO

Kinderen van toen

Vorm | digitale lessen via de website (inlog vereist)

Opleidings niveau | VO

NM Kamp Vught

Kamp Vught in de klas

Vorm | Film in de klas en rondleiding over het kampterrein aan de hand van een tas met objecten

Opleidings niveau | VO

Museumles 'Als muren konden spreken'

Vorm | Onderzoek doen naar de gelaagde geschiedenis van Kamp Vught in verschillende periodes.

Opleidings niveau | klas 2-3 VMBO-T, HAVO, VWO

Rondleiding voor bovenbouw

Vorm | Rondleiding over het buitenterrein van Kamp Vught.

Opleidings niveau | Bovenbouw VMBO, HAVO, VWO

Bezoek fusilladeplaats

Vorm | Zelfstandige wandeling van het kampterrein naar de fusilladeplaats

Opleidings niveau | VO

NM Oranjestad

Museumles: Besef hoe kwetsbaar vrijheid is

Vorm | Voorgesprek, introductiefilm, zelfstandige opdrachten, spellen, nagesprek

Opleidings niveau | VMBO, HAVO, VWO

Bezoek met audiotour (90 minuten)

Vorm | Introductiefilm, zelfstandig bezoek van de tentoonstelling met audiotour en een reflecterend nagesprek.

Opleidings niveau | VMBO, HAVO, VWO

Nationaal Onderduikmuseum

De zoektocht

Vorm | Op zoektocht door het museum, kennismaking met het thema, met museumdocent

Opleidings niveau | klas 1 en 2 VO

Ja, nee, misschien?

Vorm | Keuzes maken aan de hand van dilemma's, met museumdocent

Opleidings niveau | klas 1 en 2 VO

Keuzes maken

Vorm | Keuzes maken, gevolgen, vertaling naar actualiteit

Opleidings niveau | VO

Collaboratie of verzet?

Vorm | Onderzoek naar keuzes, nuanceren, plaatsen historische context

Opleidings niveau | VO

DOELGROEP VO

Oorlogsmuseum Overloon

Rondleiding door tentoonstelling Nederland in de Tweede wereldoorlog

Vorm | Rondleiding door het museum
Opleidings niveau | Afgestemd op doelgroep

Rondleiding in de Militaire hal

Vorm | Rondleiding door het museum
Opleidings niveau | Afgestemd op doelgroep

Veteranenvertelling

Vorm | Een veteraan verteld over ervaringen tijdens een oorlogs- of vredesmissie
Opleidings niveau | VO

Verzetsmuseum Amsterdam

Virtueel Verzetsmuseum Junior

Vorm | Online tour door het Junior Verzetsmuseum met een museumdocent
Opleidings niveau | 1-2 vmbo bb/kb

Vrijheidsmuseum

Rondleidingen

Vorm | Rondleiding langs hoogtepunten vaste expositie Vrijheidsmuseum, incl. introductiefilm, en gezamenlijke afsluiting.

Mogelijkheid om achteraf nog de tijdelijke expositie te bekijken.
Opleidings niveau | VO

Wat kies jij?

Vorm | Introductiefilm, interactieve rondleiding met keuzes over dilemma's
Opleidings niveau | VO

Algemene Rondleiding

Vorm | Introductiefilm, rondleiding door het museum, met gezamenlijke afsluiting
Opleidings niveau | VO

Lessen uit het Verleden (gecombineerd dagprogramma i.s.m. Duitse Oorlogsbegraafplaats Ysselsteyn)

Vorm | Gecombineerd programma door het Vrijheidsmuseum en Duitse Oorlogsbegraafplaats Ysselsteyn. In Vrijheidsmuseum: Introductie met korte film, interactieve rondleiding langs kernonderdelen van het museum. Afsluiting in het museum met de kans om zelf een boodschap achter te laten. In Ysselsteyn: workshop "Levensverhalen" en rondleiding over de begraafplaats met bijzondere aandacht voor de geschiedenis van de plek.

Opleidings niveau | VO

DOELGROEP MBO

Nationaal Onderduikmuseum

Materiaal in ontwikkeling

Vorm |
Opleidings niveau | MBO 1,2,3

Bevrijdingsmuseum Zeeland

Educatieve programma's op maat, rondleidingen

Vorm | Rondleiding door het museum en bevrijdingspark, gebruik maken van persoonlijke verhalen en objecten
Opleidings niveau | Afgestemd op doelgroep

Fries Verzetsmuseum

Vrijheid toen en nu

Vorm | Kritisch kijken en nadenken, onderzoeken en samenwerken, Visible Thinking methode.
Opleidings niveau | MBO niveau 1 t/m 4

HC Kamp Westerbork

Vraagstukken Kamp Westerbork

Vorm | Thuisopdracht voor jongeren
Opleidings niveau | MBO

Plekken met een verhaal

Vorm | Locaties die een link hebben met gebeurtenissen in de WO2
Opleidings niveau | MBO

Indisch Herinneringscentrum

Wereldburgerschap - plekken met een verhaal

Vorm | Interactieve rondleiding en werkvormen
Opleidings niveau | klas 1 t/m 4

Inclusief Indië

Vorm | Themalessen 'Macht & Gezag', 'Vrijheid & Gelijkheid' en 'Diversiteit & Inclusiviteit', verdiepende toolbox
Opleidings niveau | MBO

JCK

De Holocaust overleefd; een persoonlijke ontmoeting

Vorm | Leren van getuigeverhalen over de oorlog
Opleidings niveau | MBO

Spreekende stenen - tastbare herinneringen aan de holocaust

Vorm | Rondleiding langs monumenten rondom het JHM/voormalig Joodse buurt in Amsterdam
Opleidings niveau | MBO

DOELGROEP MBO

Museum Rotterdam 40-45 NU

De Experience / programma Verhalen Vertellen

Vorm | Belevingstentoonstelling, via objecten en interactieve tools leren
Opleidings niveau | klas 1 t/m 4

De Bouwplaats - onderzoek de grenzen van de vrijheid

Vorm | Experience en educatief programma; stellingen en discussieren
Opleidings niveau | niveau 1 en 2

Onder Spanning

Vorm | Met gebruik van video-mapping prikkelende meningen vormen over maatschappelijke thema's én vervolgens het standpunt te verdedigen.
Opleidings niveau | niveau 2 t/m 4

Vrijheid toen en nu

Vorm | Kritisch kijken en nadenken, onderzoeken en samenwerken, Visible Thinking methode.
Opleidings niveau | alle niveaus

NM Kamp Amersfoort

Reflectieprogramma: Goed of fout

Vorm | Educatief programma, groepstest en virtual reality
Opleidings niveau | vanaf 14 jaar

Plekken met een verhaal

Vorm | Digitale les en rondleiding door Kamp Amersfoort
Opleidings niveau | vanaf 16 jaar

NM Kamp Vught

Plekken met een verhaal

Vorm | Digitale les en rondleiding over het voormalig kampterrein
Opleidings niveau | MBO

NM Oranjehotel

Museumles: Besef hoe kwetsbaar vrijheid is

Vorm | Voorgesprek, introductiefilm, zelfstandige opdrachten, spellen, nagesprek
Opleidings niveau | vanaf 16 jaar

Nationaal Onderduikmuseum

Vrijheid en Burgerschap (in ontwikkeling)

Vorm | Keuzes, onderzoek, oral history
Opleidings niveau |

Vrijheidsmuseum

Rondleidingen

Vorm | Rondleiding langs hoogtepunten vaste expositie Vrijheidsmuseum, incl. introductiefilm en gezamenlijke afsluiting. Mogelijkheid om achteraf nog de tijdelijke expositie te bekijken.
Opleidings niveau | alle niveau's

Wat kies jij?

Vorm | Rondleiding langs hoogtepunten van de vaste expositie in het Vrijheidsmuseum, incl. introductiefilm, en gezamenlijke afsluiting. Mogelijkheid om achteraf nog de tijdelijke expositie te bekijken.
Opleidings niveau | MBO

Algemene Rondleiding

Vorm | Introductie met korte film over keuzes maken in bezettingstijd, interactieve rondleiding langs kernonderdelen van het museum. Speciale aandacht voor moeilijke dilemma's tijdens de bezetting (stimuleren historische empathie). De vraag die centraal staat is 'Wat zou jij doen'? Afsluiting in het museum met de kans om zelf een boodschap achter te laten.

Opleidings niveau | MBO

DOELGROEP SPECIAAL ONDERWIJS

NM Kamp Westerbork

Lespakket Platen en verhalen

Vorm | Lesbrieven bij schoolplaten: 'platen en verhalen' en het boek: 'Opgepakt, verhalen van kinderen in kamp Westerbork'

Opleidings niveau | speciaal onderwijs

Nationaal Onderduikmuseum

Programma op maat (in ontwikkeling)

Vorm |
Opleidings niveau | speciaal onderwijs

Verzetsmuseum Amsterdam

Verzetsmuseum Junior (speciaal onderwijs)

Vorm | Speurtocht door het museum
Opleidings niveau | speciaal onderwijs

DOELGROEP HBO

NM Kamp Vught

Rondleiding lerarenopleiding HBO/WO

Vorm | Rondleiding over het voormalig kampterrein, met aandacht voor educatieve programma's

Opleidings niveau | Afgestemd op doelgroep

Rondleiding buitenterrein)

Vorm | Rondleiding over het voormalig kampterrein

Opleidings niveau | Afgestemd op doelgroep

Nationaal Onderduikmuseum

Programma op maat (in ontwikkeling)

Vorm |
Opleidings niveau | Afgestemd op doelgroep

Verzetsmuseum Amsterdam

Pabo-programma

Vorm | Expertise-programma in tentoonstelling Verzetsmuseum Junior. Museumeducatie en verdieping eigen kennis WO2.

Opleidings niveau | Pabo studenten

Lerarenopleiding VO

Vorm | Expertise-programma in tentoonstelling Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog. Museumeducatie en verdieping eigen kennis WO2.

Opleidings niveau | Studenten Lerarenopleiding VO

Expertise programma Reinwardt

Vorm | Expertise programma in overleg.
Opleidings niveau | Studenten Reinwardt Academie voor Cultureel Erfgoed

Rondleiding / Wat kies jij?

Vorm | Rondleiding door vaste tentoonstelling Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Opleidings niveau | Afgestemd op doelgroep

Audiotour

Vorm | Bezoek aan tentoonstelling Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog met een audiotour van 1,5 uur.

Opleidings niveau | HBO

DOELGROEP WO

Indisch Herinneringscentrum

Inclusief Indië

Vorm | Interactieve workshop dekolonisatie en multiperspectiviteit in de klas, opdrachten en een spreker op locatie

Opleidings niveau | WO

Training en Nascholingsdagen

Vorm | programma in overleg met opleiding/aanvrager

Opleidings niveau | Afgestemd op doelgroep

NM Kamp Amersfoort

Rondleiding op maat

Vorm | rondleiding over het kampterrein

Opleidings niveau | Afgestemd op doelgroep

NM Kamp Vught

Rondleiding lerarenopleiding HBO/WO

Vorm | Rondleiding over het voormalig kampterrein, met aandacht voor educatieve programma's

Opleidings niveau | Afgestemd op doelgroep

Rondleiding buitenterrein

Vorm | Rondleiding over het voormalig kampterrein

Opleidings niveau | Afgestemd op doelgroep

Nationaal Onderduikmuseum

Programma op maat (in ontwikkeling)

Vorm | In ontwikkeling

Opleidings niveau | Afgestemd op doelgroep

Verzetsmuseum Amsterdam

Rondleiding

Vorm | Rondleiding door vaste tentoonstelling Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Opleidings niveau | Afgestemd op doelgroep

Audiotour

Vorm | Bezoek aan tentoonstelling Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog met een audiotour van 1,5 uur.

Opleidings niveau | WO